

Rapport

Onderzoek 'Hooggevoelige kinderen in het basisonderwijs'

september 2006

Uitgevoerd door het
Landelijk informatiepunt Hoog Sensitieve Kinderen (LIHSK)
te Steenwijk.

Inhoudsopgave

	pag.
1. Onderzoeksverantwoording	4
1.1 Achtergrond	4
1.2 Aanleiding	4
1.3 Doelstelling	4
1.4 Opzet en uitvoering	4
1.5 Vragenlijst	4
1.6 Respons	4
1.7 Verwerking	5
1.8 Betrouwbaarheid	5
2. Resultaten	6
2.1 Kind en school	6
2.1.1 <i>Geslacht</i>	6
2.1.2 <i>Schooltype</i>	6
2.1.3 <i>Groep</i>	6
2.1.4 <i>Groepsgrootte</i>	7
2.1.4.1 <i>Verband 'groepsgrootte' en 'moe thuiskomen'</i>	7
2.1.4.2 <i>Verband 'groepsgrootte' en 'druk thuiskomen'</i>	8
2.1.5 <i>Van school veranderd</i>	8
2.2 Ouders en school	8
2.2.1 <i>Op de hoogte</i>	8
2.2.2 <i>Contact</i>	8
2.2.3 <i>Naar wie toe</i>	8
2.2.4 <i>Serius genomen</i>	8
2.3 In de klas	9
2.3.1 <i>Contact met de leerkracht</i>	9
2.3.1.1 <i>Verband 'contact met de leerkracht' en 'serius genomen'</i>	9
2.3.2 <i>Contact met andere kinderen</i>	9
2.3.3 <i>Graag naar school</i>	10
2.3.4 <i>Het klaslokaal</i>	10
2.3.5 <i>Leuk op school</i>	10
2.3.6 <i>Niet leuk op school</i>	10
2.3.7 <i>Wat graag doen?</i>	10
2.4 Het begrip 'hooggevoelig'	10
2.4.1 <i>Door ouders genoemd</i>	10
2.4.2 <i>Op school bekend</i>	10
2.4.3 <i>Komen opvattingen overeen</i>	11
2.4.3.1 <i>Verband 'komen opvattingen overeen en 'op school bekend'</i>	11
2.5 Kenmerken van hooggevoeligheid	11
2.5.1 <i>Kenmerken per categorie</i>	12
2.5.2 <i>Kenmerken totaal</i>	12
2.5.3 <i>Vergelijking van de vier groepen</i>	12
2.5.3.1 <i>Geslacht</i>	13
2.5.3.2 <i>Graag naar school</i>	13
2.5.3.3 <i>Door ouders genoemd</i>	13
2.5.3.4 <i>Op school bekend</i>	14
2.5.3.5 <i>Komen opvattingen overeen</i>	14
2.6 Signalen	14
2.6.1 <i>Signalen per categorie</i>	15
2.6.2 <i>Signalen totaal</i>	15
2.6.3 <i>Thuiskomen uit school</i>	15

---

3. Conclusies	17
3.1 Conclusies	17
3.1.1 <i>Hooggevoeligheid op school</i>	17
3.1.2 <i>Lesgeven</i>	17
3.1.3 <i>Op de hoogte</i>	17
3.1.4 <i>Serieus genomen</i>	17
3.1.5 <i>Moe en druk thuiskomen</i>	17
3.1.6 <i>Vergelijking van de vier groepen</i>	17
3.1.6.1 <i>Ouders noemen lichamelijke en emotionele kenmerken</i>	17
3.1.6.2 <i>Op school zijn vooral emotionele kenmerken bekend</i>	18
3.1.6.3 <i>Opvattingen komen overeen bij emotionele kenmerken</i>	18

1. Onderzoeksverantwoording

In dit hoofdstuk wordt duidelijk gemaakt wat de aanleiding van het onderzoek is geweest, met welke doelstelling het onderzoek gehouden werd en hoe de opzet was. Ook gegevens over de respons worden vermeld.

1.1 Achtergrond

Het onderzoek 'Hooggevoelige kinderen in het basisonderwijs' is uitgevoerd door LiHSK, het Landelijk informatiepunt Hoog Sensitieve Kinderen. Ten tijde van het onderzoek was LiHSK bekend onder de naam Centrum Stromend Water.

1.2 Aanleiding

Veel ouders met een hooggevoelig kind ervaren een gemis aan informatiemateriaal over hooggevoeligheid, met name materiaal dat geschikt is om op school te laten lezen. Daarom wil LiHSK een brochure samenstellen over hooggevoelige kinderen in het basisonderwijs. Om te onderzoeken aan wat voor informatie behoefte is werd besloten onderzoek te doen.

1.3 Doelstelling

Doelstelling van het onderzoek is 'inzicht krijgen in de moeilijkheden en mogelijkheden van hooggevoelige kinderen in het basisonderwijs'. Kernvragen van het onderzoek zijn:

- hoe zijn hooggevoelige kinderen in de klas te herkennen?
- wat hebben hooggevoelige kinderen nodig op school?

1.4 Opzet en uitvoering

Om antwoord te geven op de onderzoeksvragen is ervoor gekozen om een enquête op te zetten, gericht op ouders met een hooggevoelig kind op de basisschool. Van november 2005 tot en met april 2006 konden ouders reageren op een oproep om mee te doen met de enquête. Deze oproep verscheen op de website van LiHSK, de website www.hooggevoelig.nl en in enkele tijdschriften. Aan ouders die reageerden is de keuze voorgelegd om via e-mail of schriftelijk deel te nemen.

1.5 Vragenlijst

De vragenlijst was als volgt opgebouwd:

- I – Kenmerken van hooggevoeligheid
- II – De school
- III – Het kind en de schoolomgeving
- IV – Signalen
- V – Uw gegevens

Er werd gebruik gemaakt van zowel meerkeuzevragen (I, II en IV) als open vragen (III). De gemiddelde invultijd was ongeveer 45 minuten.

1.6 Respons

94 enquêteformulieren zijn verstuurd. 37 formulieren werden per post verstuurd, hiervan zijn 31 exemplaren ingevuld teruggekomen (84%). 57 formulieren zijn per e-mail verstuurd, waarvan 29 exemplaren ingevuld teruggestuurd werden (51%). Het totaal aantal ingevulde en teruggestuurde exemplaren was 60, een respons van 64%.

1.7 Verwerking

Verwerking en analyse van de enquêtes vond plaats van mei tot en met augustus 2006, met behulp van het programma SPSS.

1.8 Betrouwbaarheid

Het onderzoek is gebaseerd op een steekproef, niet alle ouders met een hooggevoelig kind zijn ondervraagd. Bovendien is er niet gecontroleerd of er werkelijk sprake was van hooggevoeligheid, er is afgegaan op het vermoeden of het oordeel van de ouders.

De resultaten van het onderzoek zijn gebaseerd op 60 waarnemingen. Dat is qua betrouwbaarheid geen representatieve groep, wat inhoudt dat de gevonden en genoemde percentages kunnen afwijken van de werkelijkheid.

2. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek beschreven. Het hoofdstuk is als volgt opgebouwd:

- 2.1 Kind en school
- 2.2 Ouders en school
- 2.3 In de klas
- 2.4 Het begrip 'hooggevoelig'
- 2.5 Kenmerken van hooggevoeligheid
- 2.6 Signalen

2.1 Kind en school

In het onderzoek werden vragen gesteld over het geslacht van het kind, het schooltype, de groep en groeps grootte en of het kind wel eens van school is veranderd. De resultaten van deze vragen vindt u hieronder.

2.1.1 Geslacht

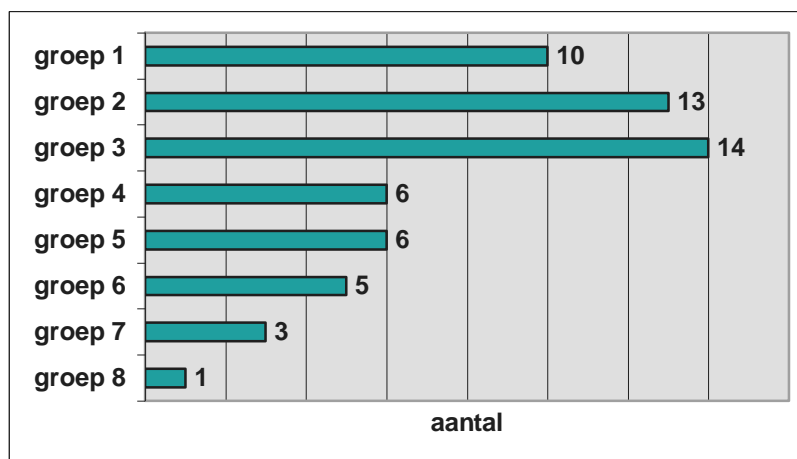
Het totaal van 60 kinderen is verdeeld in 36 jongens (60%) en 24 meisjes (40%).

2.1.2 Schooltype

Bijna de helft van de respondenten (48%) geeft aan dat het kind naar een christelijke basisschool gaat. Daarna volgen de openbare basisschool (25%) en een reguliere vernieuwingschool (22%). Onder dat schooltype vallen dalton, montessori, jenaplan, freinet en vrije school. Ten slotte gaat 1 kind (2%) naar een algemeen bijzondere basisschool.

2.1.3 Groep

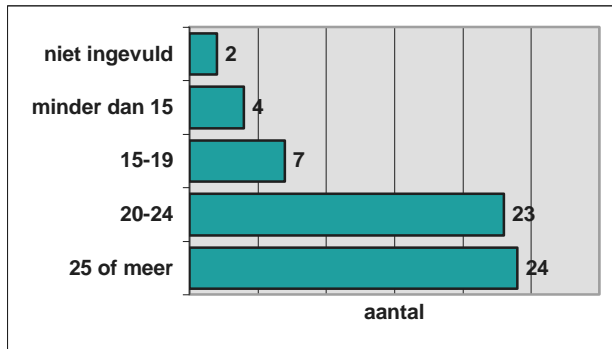
Figuur 1. Aantal kinderen per groep

Uit figuur 1 blijkt dat vooral ouders aan het onderzoek meededen met een kind in de groepen 2 en 3. Relatief weinig ouders met een kind in de bovenbouw hebben gereageerd (noot bij figuur 1 – niet ingevuld: 2).

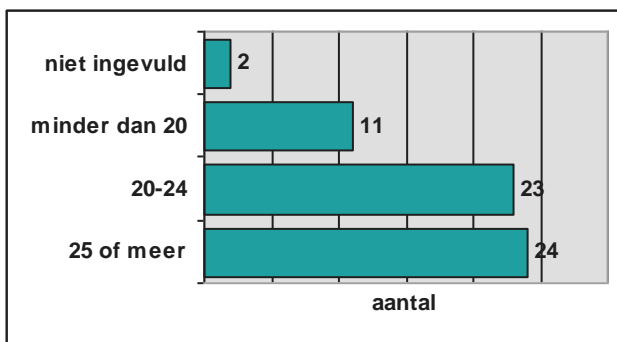
2.1.4 Groepsgrootte

Figuur 2a. Groepsgrootte

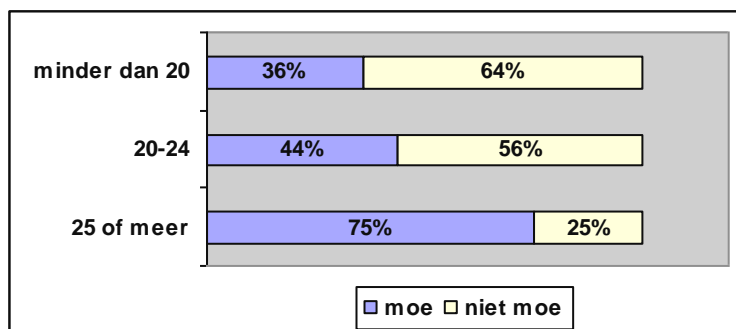
De meeste kinderen zitten op school in een groep van 25 kinderen of meer, zo blijkt uit figuur 2a. Om de grootte van de groepen evenwichtiger te maken, zodat uitkomsten kunnen worden vergeleken, zijn de groepen teruggebracht tot drie categorieën: minder dan 19 kinderen, 20 tot 24 kinderen, 25 kinderen en meer. De verdeling is dan als volgt:

Figuur 2b. Groepsgrootte (herzien)

2.1.4.1 Verband 'groepsgrootte' en 'moe thuis komen'

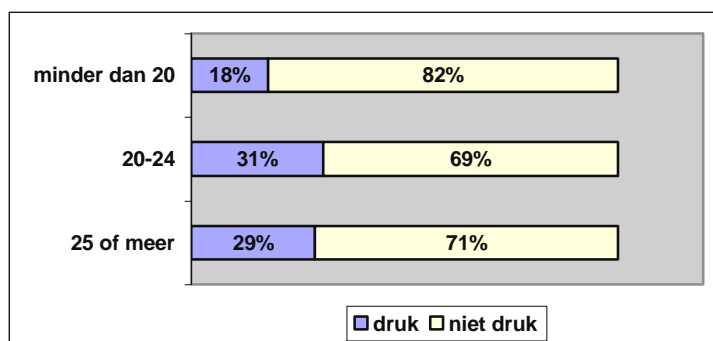
Figuur 3. Verband 'groepsgrootte' en 'moe thuis komen'

53% van de respondenten geeft aan dat hun kind over het algemeen moe uit school komt, zie 2.6.3. Relateren we dit aan de groepsgrootte dan zitten de meeste kinderen die moe thuis komen in een groep van 25 kinderen of meer, zo blijkt uit figuur 3.

2.1.4.2 Verband 'groeps grootte' en 'druk thuiskomen'

Figuur 4. Verband 'groeps grootte' en 'druk thuiskomen'

16 van de 60 respondenten (27%) geven aan dat hun kind over het algemeen druk uit school komt, zie 2.6.3. Relateren we dit aan de groeps grootte dan liggen de percentages minder uit elkaar dan we eerder zagen bij 'moe thuiskomen', zie figuur 4.

2.1.5 Van school veranderd

9 van de 60 kinderen (15%) zijn wel eens van school veranderd. Bij 3 kinderen betrof het een verhuizing, bij 6 kinderen waren de ouders ontevreden over de begeleiding op school en hebben hun kind daarom naar een andere school gedaan.

14 % van de respondenten die aangeven *niet* van school te zijn veranderd denken er wel over om dat te doen, omdat zij ontevreden zijn over de begeleiding.

2.2 Ouders en school

In het onderzoek werd ouders gevraagd of zij voldoende op de hoogte worden gehouden door de school, of de school in voldoende mate contact zoekt, naar wie zij zelf toegaan op school wanneer er problemen zijn en of zij zich serieus genomen voelen wanneer zij op school komen en hun verhaal doen. Hieronder vind u de resultaten van deze vragen.

2.2.1 Op de hoogte

50% van de respondenten vindt dat zij onvoldoende op de hoogte wordt gehouden door de school over hoe het met het kind gaat in de klas en wat het dagelijks meemaakt. Ouders vinden dat er vooral gepraat wordt wanneer er problemen zijn. Verder willen ouders graag vaker over hun kind praten dan nu gebeurt, en langer dan de 10 minuten die meestal beschikbaar zijn in de 10-minutengesprekken. 47% van de respondenten vindt dat zij wel voldoende op de hoogte wordt gehouden door de school (3% niet ingevuld).

2.2.2 Contact

In 12% van de gevallen zoekt de school geen contact met de ouders wanneer er iets is met hun kind op school. Van deze groep zegt 71% dit niet goed te vinden, 29% heeft geen mening. Bij 87% zoekt de school wel contact met de ouders (1% niet ingevuld).

2.2.3 Naar wie toe

92% van de ouders gaat als eerste naar de leerkracht van het kind wanneer er problemen zijn, 2% gaat naar de directeur van de school. 2% zegt iets anders, 4% vulde niets in. 58% geeft aan dat de persoon waar zij naartoe gaat de problemen goed oplost, 33% vindt van niet (9% niet ingevuld).

2.2.4 Serieus genomen

Voelen ouders zich serieus genomen wanneer zij hun verhaal vertellen op school? 'Ja' zegt 58%, 'redelijk' zegt 27% en 'nee' zegt 13% (2% niet ingevuld).

2.3 In de klas

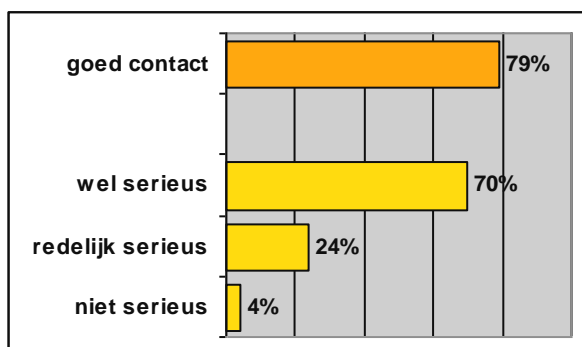
In deze paragraaf worden de resultaten weergegeven betreffende het kind in de klas. Het gaat daarbij om het contact dat het kind heeft met de leerkracht en met andere kinderen, het klaslokaal, wat het kind leuk vindt om te doen en wat niet, of het graag naar school gaat en wat het graag zou willen doen op school.

2.3.1 Contact met de leerkracht

79% van de kinderen heeft een goed contact met de leerkracht, 21% niet.

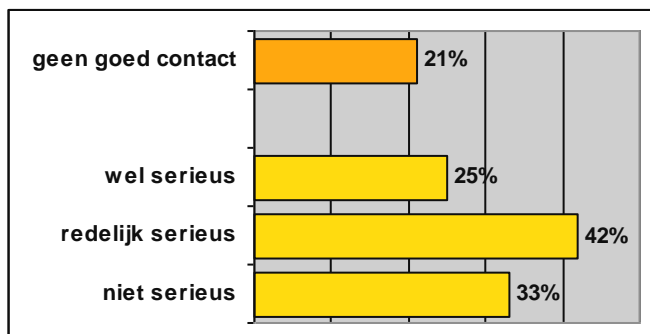
2.3.1.1 Verband 'contact met de leerkracht' en 'serieus genomen'

Figuur 5a. Belang 'voelt u zich serieus genomen' bij 'goed contact'

Van de ouders die aangeven dat hun kind een goed contact heeft met de leerkracht zegt 70% dat ze serieus genomen werden toen ze op school vertelden over hun kind. 24% werd redelijk serieus genomen en 4% werd niet serieus genomen (zie figuur 5a).

Figuur 5b. Belang 'voelt u zich serieus genomen' bij 'geen goed contact'

Uit figuur 5b blijkt dat van de ouders die aangeven dat hun kind geen goed contact heeft met de leerkracht 25% zegt dat ze serieus genomen werd, 42% werd redelijk serieus genomen en 33% werd niet serieus genomen.

2.3.2 Contact met andere kinderen

79% van de kinderen heeft een goed contact met andere kinderen. Bij 21% verloopt het contact minder goed.

Van de kinderen die een goed contact hebben blijkt 57% met iedereen overweg te kunnen. 20% speelt vooral graag met rustige kinderen. 17% heeft één vriendje/vriendinnetje waar het veel mee omgaat. 6% speelt vooral veel met oudere kinderen.

Van de kinderen bij wie het contact minder goed verloopt heeft 42% moeite om zich tussen andere kinderen staande te houden. 33% speelt het liefst alleen en 25% vindt andere kinderen niet leuk, omdat zij meestal te druk of te bazig zijn.

2.3.3 Graag naar school

48% van de kinderen gaat graag naar school, 32% soms, 20% gaat niet graag naar school.

2.3.4 Het klaslokaal

57% van de kinderen vindt het klaslokaal prettig om in te zijn. 43% vindt dat niet, waarvan 62% als reden noemt dat het er te druk is (veel kinderen, veel lawaai).

2.3.5 Leuk op school

'Tekenen en knutselen' is voor 28% van de kinderen een favoriete bezigheid op school. 20% noemt 'zingen en muziek maken'. 9% zegt 'lezen en schrijven'; dit betreft vooral kinderen in de groepen 2 en 3. De overige onderwerpen scoren aanzienlijk lager: gym, buiten spelen, computeren, tv kijken.

2.3.6 Niet leuk op school

Wat vinden hooggevoelige kinderen niet leuk op school? 28% antwoordt: 'te veel moeten'. 21% zegt 'te weinig uitdaging'; dit betreft vooral kinderen in de groepen 2 en 3. Aanzienlijk lager scoren: onverwachte gebeurtenissen, te veel herhaling en te weinig creatief bezig zijn.

2.3.7 Wat graag doen?

12% van de ouders geeft aan dat het kind op school niets liever wil dan 'begrepen worden'. Ook 12% zegt dat het kind 'meer uitdaging' wil.

2.4 Het begrip 'hooggevoelig'

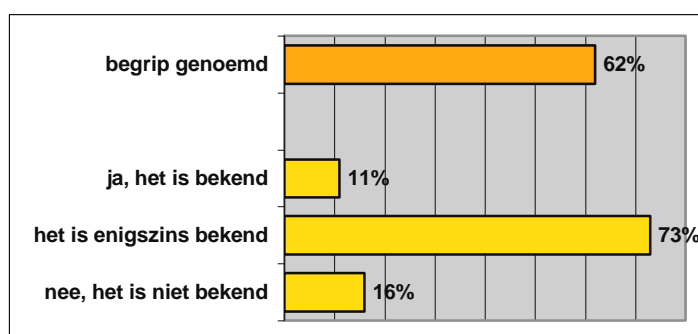
Ouders werd gevraagd of zij tijdens een gesprek over hun kind op school wel eens het begrip 'hooggevoelig' genoemd hebben, of het begrip vervolgens op school bekend bleek en of de opvattingen van beide partijen (ouders en school) overeen kwam.

2.4.1 Door ouders genoemd

62% van de respondenten heeft op school wel eens het begrip 'hooggevoelig' genoemd, 36% niet (2% niet ingevuld).

2.4.2 Op school bekend

Figuur 6. Begrip 'hooggevoelig' op school bekend, indien genoemd door ouders

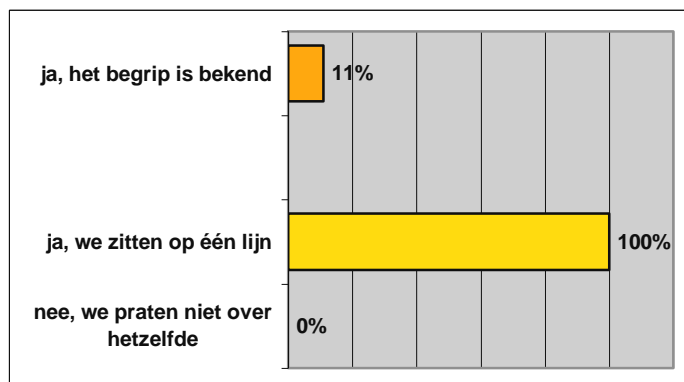
Deze vraag werd alleen beantwoord door ouders die hadden aangegeven dat zij het begrip 'hooggevoelig' op school genoemd hadden. Van deze groep zegt 73% dat het begrip op school wel bekend is, maar wat het precies inhoudt niet. 16% zegt dat het begrip niet op school bekend is, 11% geeft aan dat er veel kennis over het begrip op school aanwezig is. Die 11% staat voor 4 scholen. Ouders geven aan dat het begrip op deze 4 scholen goed bekend is omdat zij zelf veel informatie aan school hebben gegeven, omdat de leerkracht hooggevoelig is of omdat de leerkracht zelf een hooggevoelig kind heeft.

2.4.3 Komen opvattingen overeen

Deze vraag werd alleen beantwoord door ouders die hadden aangegeven dat zij het begrip op school genoemd hadden, en dat er 'wel' of 'enigszins' kennis op school over het begrip aanwezig was. Dit waren 31 respondenten. Ouders hebben een opvatting over wat hooggevoeligheid is, en op school heeft men een opvatting hierover. Komen beide opvattingen overeen? 48% (van de 31 respondenten) zei 'ja, we zitten op één lijn', 36% zei 'nee, we praten niet over hetzelfde' (16% niet ingevuld).

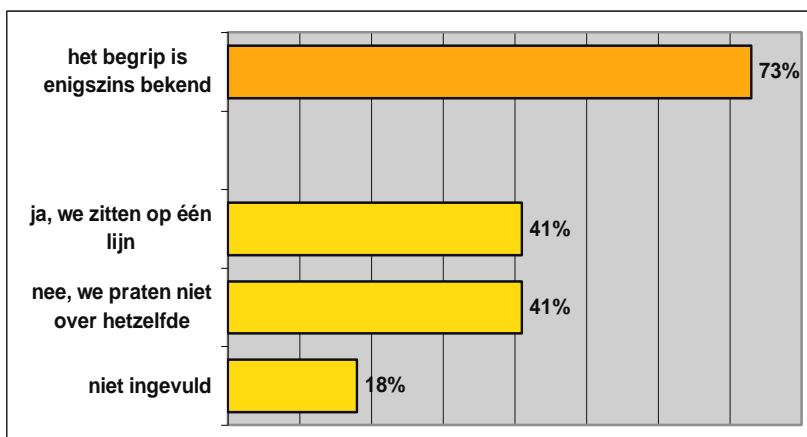
2.4.3.1 Verband 'komen opvattingen overeen' en 'op school bekend'

Figuur 7a. Belang 'komen opvattingen overeen' bij 'begrip op school bekend'

11% van de respondenten gaf aan dat het begrip 'hooggevoelig' op school bekend is, zie 2.4.2. Hiervan zegt, in antwoord op de vraag of de opvattingen overeen komen, 100% 'ja, we zitten op één lijn'. Zie figuur 7a.

Figuur 7b. Belang 'komen opvattingen overeen' bij 'begrip op school enigszins bekend'

73% van de respondenten gaf aan dat het begrip 'hooggevoelig' op school enigszins bekend is, zie 2.4.2. Hiervan zegt, in antwoord op de vraag of de opvattingen overeen komen, 41% 'ja, we zitten op één lijn' en ook 41% zegt 'nee, we praten niet over hetzelfde' (18% niet ingevuld). Zie figuur 7b.

2.5 Kenmerken van hooggevoeligheid

Om te onderzoeken welke kenmerken het meest voorkomen bij hooggevoelige kinderen konden ouders in de vragenlijst een keuze maken uit een aantal omschrijvingen, onderverdeeld in vier categorieën: lichamelijk, emotioneel, mentaal en spiritueel. In deze paragraaf de top 5 per categorie, de top 10 van het totaal en de resultaten van een onderzoek naar verschillen of overeenkomsten per categorie.

2.5.1 Kenmerken per categorie

Kenmerken per categorie van hooggevoelige kinderen die door ouders het meest genoemd zijn:

- Lichamelijk: 1. kleine veranderingen opmerken
                          2. scherp horen, bijvoorbeeld geluiden snel 'hard' noemen
                          3. geïrriteerd zijn door natte mouwen of natte broekspijpen
                          4. intens reageren op lichamelijke pijn
                          5. subtiele geur- en smaakverschillen onderscheiden
- Emotioneel: 1. gevoelig zijn voor stemmingen en emoties
                          2. behoefte hebben aan een rustige omgeving met niet te veel mensen
                          3. moeite hebben met veranderingen
                          4. geraakt worden door het lijden van anderen
                          5. tijd nodig hebben om aan een nieuwe situatie of omgeving te wennen
- Mentaal: 1. een goed geheugen hebben
                          2. grote woordenschat hebben voor de leeftijd
                          3. diepzinnige vragen stellen
                          4. graag zelfstandig willen werken
                          5. een hekel hebben aan oefenen en herhalen
- Spiritueel: 1. eigen wijsheid, heel gericht de eigen weg volgen
                          2. levenslustig, vol vreugde kunnen zijn
                          3. gericht zijn op liefde en vrede
                          4. sterke binding met de natuur hebben (planten, dieren)
                          5. respect hebben voor het leven en voor andere mensen

2.5.2 Kenmerken totaal

Kenmerken van hooggevoelige kinderen in totaal:

1. gevoelig zijn voor stemmingen en emoties (54x)
2. een goed geheugen hebben (51x)
3. kleine veranderingen opmerken (43x)
4. grote woordenschat hebben voor de leeftijd (39x)
5. eigen wijsheid, heel gericht de eigen weg volgen (38x)
6. levenslustig, vol vreugde kunnen zijn (37x)
7. behoefte hebben aan een rustige omgeving met niet te veel mensen (36x)
8. moeite hebben met veranderingen (36x)
9. geraakt worden door het lijden van anderen (35x)
10. tijd nodig hebben om aan een nieuwe situatie of nieuwe omgeving te wennen (35x)

2.5.3 Vergelijking van de vier groepen

Hooggevoelige kinderen beschikken over kenmerken uit alle categorieën. Niettemin domineren bij ieder hooggevoelig kind kenmerken uit één bepaalde categorie - het ene kind geeft vooral blijk van lichamelijke kenmerken, een ander juist van mentale kenmerken enzovoort. Om te onderzoeken of er opmerkelijke aspecten per categorie zijn, werden er 4 groepen gemaakt: kinderen met vooral lichamelijke kenmerken, kinderen met vooral emotionele kenmerken, kinderen met vooral mentale kenmerken en kinderen met vooral spirituele kenmerken. De groepen bestaan uit 17 (lichamelijk), 19 (emotioneel), 25 (mentaal) en 18 (spiritueel) kinderen.

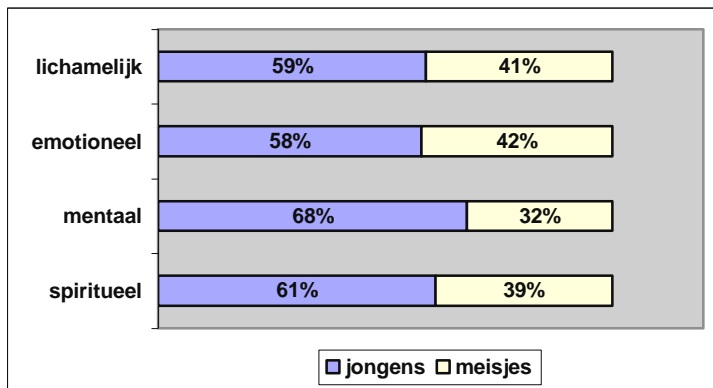
Vervolgens zijn (voor alle groepen) 5 vragen als uitgangspunt genomen:

- Welk geslacht heeft het kind?
- Gaat het kind graag naar school?
- Is het begrip 'hooggevoelig' door de ouders op school genoemd?
- Is het begrip 'hooggevoelig' op school bekend?
- Komen de opvattingen over het begrip 'hooggevoelig' op school en bij de ouders overeen?

De resultaten op deze vragen worden in de volgende paragrafen uitgewerkt.

2.5.3.1 Geslacht

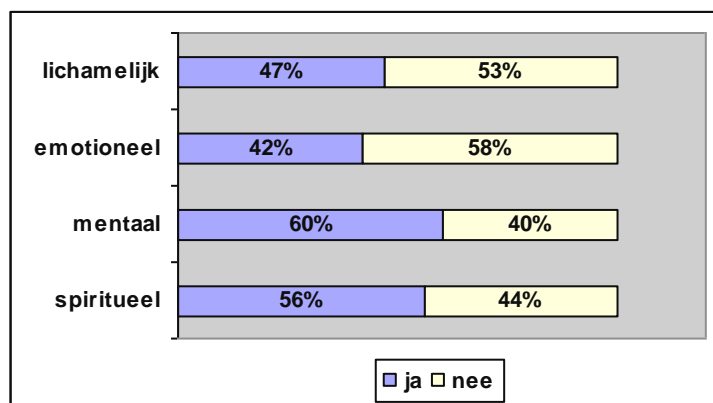
Figuur 8. Geslacht (per groep)

Uit figuur 8 blijkt dat de jongens hoog scoren in de groep met mentale kenmerken.

2.5.3.2 Graag naar school

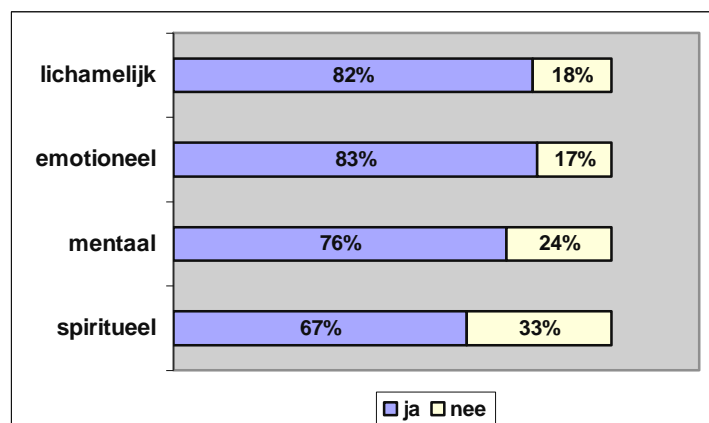
Figuur 9. Gaat uw kind graag naar school? (per groep)

In de groepen met mentale en spirituele kenmerken gaan meer kinderen wel dan niet graag naar school, zie figuur 9. In de groepen met lichamelijke en emotionele kenmerken gaat een meerderheid van de kinderen liever niet dan wel naar school.

2.5.3.3 Door ouders genoemd

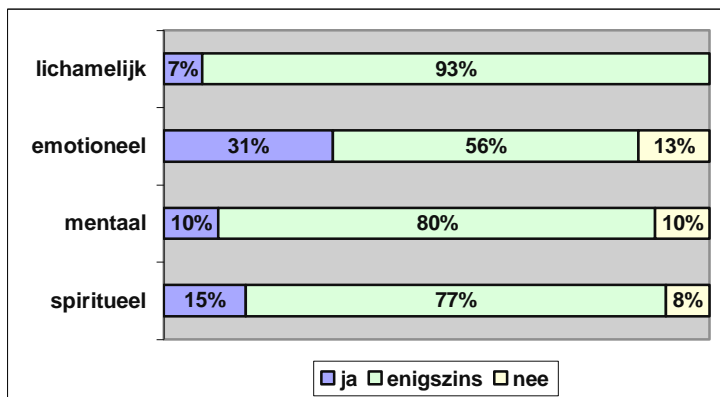
Figuur 10. Begrip 'hooggevoelig' op school genoemd (per groep)

Kinderen met lichamelijke en emotionele kenmerken scoren hoger dan kinderen met mentale en spirituele kenmerken. Wanneer er sprake is van lichamelijke en emotionele kenmerken bij hun kind lijken ouders eerder geneigd het begrip 'hooggevoelig' op school te noemen (zie figuur 10).

2.5.3.4 Op school bekend

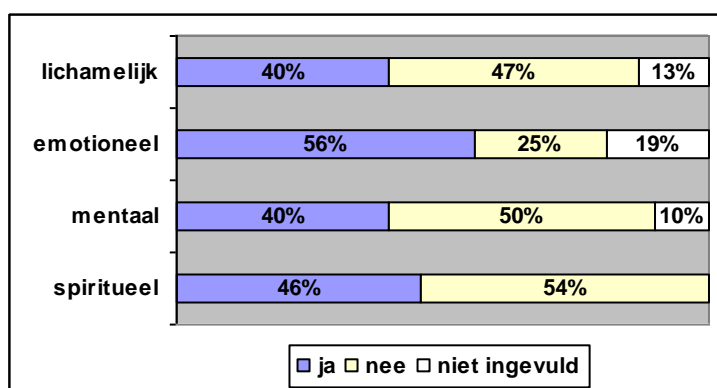
Figuur 11. Begrip 'hooggevoelig' op school bekend, indien door ouders genoemd (per groep)

Uit figuur 11 blijkt dat de groep met emotionele kenmerken hoog scoort op 'ja, het begrip is bekend'. Het begrip 'hooggevoelig' lijkt op school vooral bekend te zijn wanneer er bij het kind sprake is van emotionele kenmerken.

2.5.3.5 Komen opvattingen overeen

Figuur 12. Komen opvattingen overeen (per groep)

In de groepen met lichamelijke, mentale en spirituele kenmerken komen de opvattingen tussen school en ouders over het begrip 'hooggevoelig' vaker *niet* overeen dan wel, zo blijkt uit figuur 12. Terwijl in de groep met emotionele kenmerken de opvattingen veel vaker *wel* overeenkomen.

2.6 Signalen

Om te onderzoeken via welke signalen hooggevoelige kinderen aangeven dat zij problemen hebben konden ouders een keuze maken uit een aantal omschrijvingen, opnieuw onderverdeeld in de 4 categorieën. In deze paragraaf de top 5 per categorie, de top 10 van het totaal en hoe kinderen over het algemeen thuis komen uit school.

2.6.1 Signalen per categorie

Signalen van hooggevoelige kinderen die door ouders het meest genoemd zijn:

- Lichamelijk:**
1. hoofdpijn
  2. 's avonds niet in slaap kunnen komen
  3. buikpijn
  4. niet willen eten
  5. eczeem
- Emotioneel:**
1. emotioneel, bijvoorbeeld snel huilen, woedeaanvallen, vaak boos
  2. sterk aan de moeder hangen
  3. onzeker, geringe eigenwaarde
  4. faalangst
  5. veel ergernis, irritatie, kritiek uiten
- Mentaal:**
1. voortdurend aandacht vragen
  2. bezig
  3. eigenzinnig, niets van anderen aannemen of accepteren
  4. concentratieproblemen
  5. zeer druk
- Spiritueel:**
1. in- en aanvoelen van negatieve, nare of enge dingen bij andere mensen
  2. energetisch leeglopen
  3. veel bezig zijn met de dood
  4. vluchten in een fantasiewereld
  5. entiteiten zien die angst aanjagen

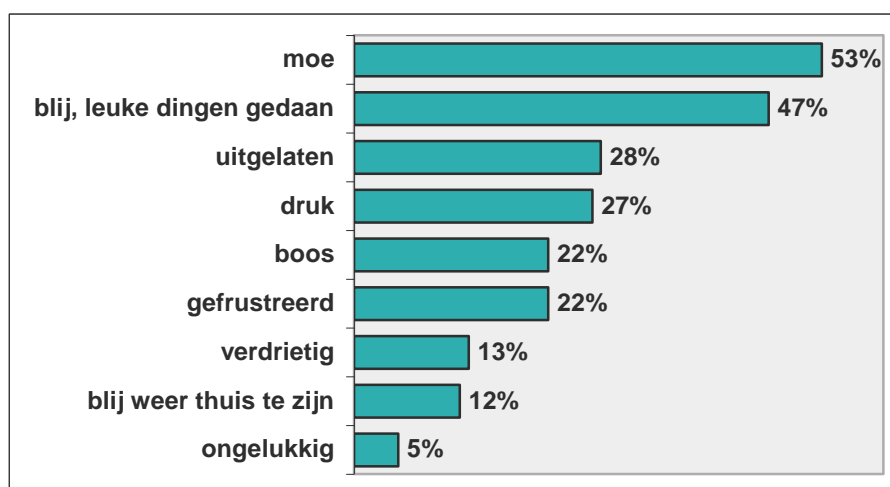
2.6.2 Signalen totaal

Signalen van hooggevoelige kinderen in totaal:

1. emotioneel, bijvoorbeeld snel huilen, woedeaanvallen, vaak boos (49x)
2. in- en aanvoelen van negatieve, nare of enge dingen bij andere mensen (37x)
3. voortdurend aandacht vragen (36x)
4. sterk aan de moeder hangen (36x)
5. onzeker, geringe eigenwaarde (35x)
6. faalangst (34x)
7. bezig (31x)
8. eigenzinnig, niets van anderen aannemen of accepteren (30x)
9. veel ergernis, irritatie, kritiek uiten (30x)
10. hoofdpijn (30x)

2.6.3 Thuiskomen uit school

Figuur 13. Hoe komt uw kind thuis uit school?

Op de vraag 'In wat voor gemoedstoestand komt uw kind over het algemeen thuis uit school' konden meerdere antwoorden gegeven worden. 53% van de respondenten antwoordde 'moe' en 47% zei 'blij, want mijn kind heeft leuke dingen gedaan op school'. Daarna volgen 'uitgelaten' en 'druk', deze worden ongeveer even vaak genoemd. Figuur 13 geeft een overzicht van alle antwoorden.

3. Conclusies

In dit hoofdstuk zijn de belangrijkste conclusies van het onderzoek weergegeven.

3.1 Conclusies

3.1.1 *Hooggevoeligheid op school*

Meer dan de helft van de ouders heeft in een gesprek over hun kind op school wel eens het begrip 'hooggevoelig' gebruikt. Slechts in 11% van alle gevallen was het begrip op school zodanig bekend dat het kind adequaat begeleid werd.

3.1.2 *Lesgeven*

Hooggevoelige kinderen hebben moeite met 'te veel moeten' in de klas. De lesstof lijkt te 'talig', te prestatiegericht en te weinig beleving in zich te hebben. Hooggevoelige kinderen willen graag creatief en zelfontdekkend (ervaringsgericht) bezig zijn met de lesstof.

Zeker 21% van de hooggevoelige kinderen ervaart te weinig uitdaging in het lesmateriaal, met name in de groepen 2 en 3. Zij zijn er in groep 2 al aan toe om te leren lezen en schrijven. Er zou meer aandacht moeten zijn voor de herkenning van deze kinderen in de klas, zodat het aanbod van lesmateriaal beter op hun leerbehoeften kan worden afgestemd.

3.1.3 *Op de hoogte*

De helft van de ouders vindt dat zij te weinig op de hoogte wordt gehouden door de school over hoe het met hun kind gaat in de klas. Ouders willen graag meer horen over de positieve dagelijkse dingen die hun kind meemaakt in de klas. Gesprekken met de leerkracht zijn te schaars, te kort en gaan nog te vaak over problemen, zo geven ouders aan.

3.1.4 *Serius genomen*

12% van de ouders geeft aan dat het kind niets liever wil dan op school 'begrepen worden'. Ouders vinden het erg prettig dat zij serieus genomen worden wanneer zij vertellen over hun kind, met name wanneer het gaat over hooggevoeligheid. Een leerkracht die open staat en wil luisteren naar de ouders lijkt daarmee bovendien te bevorderen dat het zelf een goed contact heeft met het kind.

3.1.5 *Moe en druk thuiskomen*

Hooggevoelige kinderen kunnen erg druk of moe zijn wanneer zij uit school komen. Er lijkt een relatie tussen moe uit school komen en de grootte van de groep waarin het kind les krijgt. Een relatie tussen druk gedrag en de groepsgrootte werd niet gevonden.

Het lijkt van belang om te onderzoeken of druk gedrag mogelijk samenhangt met te cognitieve en prestatiegerichte lesmethoden, aangezien veel ouders aangeven dat hun kind behoefte heeft aan een ervaringsgerichte wijze van lesgeven waarin meer creativiteit van het kind gevraagd wordt.

3.1.6 *Vergelijking van de vier groepen*

In de enquête konden ouders aangeven of zij bepaalde kenmerken bij hun kind herkennen. Er waren vier categorieën met kenmerken: lichamelijk, emotioneel, mentaal en spiritueel. Naar aanleiding van de antwoorden van de ouders werd een selectie gemaakt van kinderen die in iedere categorie hoog scoorden. Zo ontstonden vier groepen: kinderen met vooral lichamelijke kenmerken, kinderen met vooral emotionele kenmerken, kinderen met vooral mentale kenmerken en kinderen met vooral spirituele kenmerken. Vervolgens werden deze groepen door middel van een aantal vragen uit de enquête met elkaar vergeleken.

3.1.6.1 *Ouders noemen lichamelijke en emotionele kenmerken*

Uit de resultaten blijkt dat ouders vooral geneigd zijn het begrip 'hooggevoelig' op school te noemen wanneer er sprake is van lichamelijke of emotionele kenmerken bij hun kind, zoals gevoelig zijn voor stemmingen en emoties, behoefte hebben aan een rustige omgeving en kleine veranderingen opmerken. En dat terwijl in de top 10 van meest genoemde kenmerken op de plaatsen 2 en 4 mentale kenmerken staan, en op de plaatsen 5, 6 en 9 spirituele kenmerken. Hoewel bepaalde mentale en spirituele

kenmerken dus veel voorkomen bij hooggevoelige kinderen worden deze op school minder genoemd door de ouders. Vooral wat betreft de mentale kenmerken is dit opvallend, aangezien juist op school 'mentaal' gewerkt wordt met kinderen. Bovendien, zo bleek eerder (zie 3.1.2), kunnen hooggevoelige kinderen al in groep 2 toe zijn aan leren lezen en schrijven.

3.1.6.2 *Op school zijn vooral emotionele kenmerken bekend*

Uit de resultaten blijkt dat het begrip 'hooggevoelig' op school vooral bekend is wanneer er sprake is van emotionele kenmerken. Terwijl een school bij uitstek de omgeving is waar het mentale aspect in kinderen aan bod komt en begeleid wordt, herkennen de meeste scholen hooggevoelige kinderen nauwelijks wanneer het gaat om mentale kenmerken (leren, communiceren en het verwerken van informatie).

3.1.6.3 *Opvattingen komen overeen bij emotionele kenmerken*

De opvattingen tussen ouders en school met betrekking tot hooggevoeligheid komen vooral overeen wanneer er bij het kind sprake is van emotionele kenmerken.

Het verdient aanbeveling om zowel ouders als leerkrachten te informeren over de mentale kant van hooggevoeligheid, dus hoe zij leren, wat voor lesmateriaal zij nodig hebben en aan wat voor instructie zij behoefte hebben.

Hoewel het goed is dat er op school meer aandacht is voor sociale en emotionele factoren, moet dit niet ten koste gaan van een juiste mentale begeleiding. Vaak wordt geconcludeerd dat hooggevoelige kinderen, vanwege hun gevoeligheid en 'onvoldoende weerbaarheid', op school in de problemen komen en daarom op emotioneel gebied begeleiding nodig hebben. Het zou evengoed kunnen zijn dat eventuele moeilijkheden op emotioneel (en sociaal) gebied (gedeeltelijk) voortkomen uit een onjuiste mentale begeleiding (aangaande instructie en lesmateriaal), een verband dat bijvoorbeeld ook bekend is van hoogbegaafde kinderen die onvoldoende uitdaging krijgen. Meer onderzoek hiernaar is aan te bevelen.